YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
10 päivänä syyskuuta 1996 *

Asiassa C-222/94,

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet Christopher Docksey ja Berend Jan Drijber, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

kantajana,

jota tukee

Ranskan tasavalta, asiamiehinään ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston apulaisjohtaja Edwige Belliard ja saman osaston ulkoasiainsihteeri Jean-Louis Falconi, prosessiosoite Luxemburgissa Ranskan suurlähetystö, 9 boulevard du Prince Henri,

väliintulijana,

vastaan

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistynyt kuningaskunta, asiamiehenään Assistant Treasury Solicitor John E. Collins, avustajinaan barrister Stephen Richards ja barrister Rhodri Thompson, prosessiosoite Luxemburgissa Yhdistyneen kuningaskunnan suurlähetystö, 14 boulevard Roosevelt,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jossa kantaja vaatii yhteisöjen tuomioistuinta toteamaan, että jättäessään saattamatta oikein osaksi kansallista oikeutta televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 3 päivänä lokakuuta 1989 annetun neuvoston direktiivin 89/552/ETY (EYVL 1989 L 298, s. 23) Yhdistynyt kuningaskunta on laiminlyönyt sille tämän direktiivin 2 artiklan 1 ja 2 kohdan sekä 3 artiklan 2 kohdan perusteella kuuluvia jäsenyysvelvoitteitaan,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat C. N. Kakouris, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet ja G. Hirsch sekä tuomarit G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn (esittelevä tuomari), C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann, H. Ragnemalm ja L. Sevón,

julkisasiamies: C. O. Lenz,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies D. Louterman-Hubeau,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen, asiamiehenään John E. Collins, avustajinaan Stephen Richards ja Rhodri Thompson, Ranskan hallituksen, asiamiehenään ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston ulkoasiainsihteeri Philippe Martinet, ja komission, asiamiehinään Christopher Docksey ja Berend Jan Drijber, esittämät suulliset huomautukset 27.2.1996 pidetyssä istunnossa,

kuultuaan julkisasiamiehen 30.4.1996 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Euroopan yhteisöjen komissio on nostanut EY:n perustamissopimuksen 169 artiklan nojalla kanteen, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 28.7.1994 ja jossa yhteisöjen tuomioistuinta vaaditaan toteamaan, että koska Yhdistynyt kuningaskunta on jättänyt saattamatta oikein osaksi kansallista oikeutta televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 3 päivänä lokakuuta 1989 annetun neuvoston direktiivin 89/552/ETY (EYVL 1989 L 298, s. 23, jäljempänä direktiivi), se on jättänyt noudattamatta sille direktiivin 2 artiklan 1 ja 2 kohdan sekä 3 artiklan 2 kohdan perusteella kuuluvia jäsenyysvelvoitteitaan.

2 Yhdistyneen kuningaskunnan väitetään näin ollen jättäneen noudattamatta sille direktiivin perusteella kuuluvia jäsenyysvelvoitteitaan, koska

— se on satelliittien välityksellä tapahtuvien televisiolähetysten osalta ottanut käyttöön vuoden 1990 *Broadcasting Act*in 43 luvussa mainitut perusteet niiden satelliittien välityksellä toimivien televisiolähetystoiminnan harjoittajien määrittämiseksi, jotka kuuluvat Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan ja koska se on tätä lainkäyttövaltaa käyttäessään soveltanut erilaista järjestelmää sisäisiin satelliittipalveluihin ja muihin kuin sisäisiin satelliittipalveluihin

ja

— koska se on valvonut toisen jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvan televisiolähetystoiminnan harjoittajan lähettämiä ohjelmia silloin, kun kyseiset ohjelmat on lähetetty muun kuin sisäisen satelliittipalvelun välityksellä tai kun niitä on tarjottu yleisölle luvanvaraisina ohjelmapalveluina tai paikallisen palvelun välityksellä.

Direktiivi

3 Direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että kaikki televisiolähetykset, joita lähettävät

— kyseisen valtion lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat

tai

— televisiolähetystoiminnan harjoittajat, jotka kuulumatta minkään jäsenvaltion lainkäyttövaltaan käyttävät kyseisen jäsenvaltion lähetystaajuutta taikka jäsenvaltion myöntämää satelliittikapasiteettia tai siinä sijaitsevaa satelliittilähetysasemaa,

ovat niiden säännösten mukaisia, joita sovelletaan kyseisessä jäsenvaltiossa yleisölle tarkoitettuihin televisiolähetyksiin.

2. Jäsenvaltioiden on taattava alueellaan vapaus vastaanottaa toisten jäsenvaltioiden televisiolähetyksiä, eivätkä ne saa rajoittaa lähetysten edelleenlähettämistä sellaisin perustein, jotka kuuluvat tässä direktiivissä yhteensovitettuihin aloihin. Jäsenvaltiot voivat väliaikaisesti estää televisiolähetysten edelleenlähettämisen, jos seuraavat edellytykset täyttyvät:

a) toisesta jäsenvaltiosta tulevassa televisiolähetyksessä rikotaan ilmiselvästi, törkeästi ja vakavasti 22 artiklan määräyksiä;

b) televisiolähetystoiminnan harjoittaja on edeltävien 12 kuukauden aikana rikkonut kyseistä määräystä vähintään kaksi kertaa;

c) kyseinen jäsenvaltio on ilmoittanut kirjallisesti televisiolähetystoiminnan harjoittajalle ja komissiolle väitetystä rikkomisesta ja aikeestaan rajoittaa edelleenlähettämistä, jos tällaista rikkomista tapahtuu uudelleen;

d) lähettävän valtion ja komission kuulemisissa ei ole saatu aikaan sovintoratkaisua 15 päivän kuluessa c alakohdassa tarkoitetusta ilmoituksesta lukien ja väitetty rikkominen jatkuu.

Komissio varmistaa, että estäminen on yhteisön oikeuden mukainen. Se voi kiireellisessä tapauksessa kehottaa kyseistä jäsenvaltiota lopettamaan estämisen, jos se ei ole yhteisön oikeuden mukainen. Tämä säännös ei estä minkään menettelyn, oikeuskeinon tai kyseisestä rikkomisesta aiheutuvan seuraamuksen soveltamista siinä jäsenvaltiossa, jonka lainkäyttövaltaan kyseinen televisiolähetystoiminnan harjoittaja kuuluu.

3. Tätä direktiiviä ei sovelleta niihin lähetyksiin, jotka on tarkoitettu vastaanotettaviksi yksinomaan muissa valtioissa kuin jäsenvaltioissa ja joita ei vastaanoteta suoraan tai välillisesti yhdessä tai useammassa jäsenvaltiossa."

4 Direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltioiden on voitava antaa lainkäyttövaltaansa kuuluviin televisioyhtiöihin sovellettavia tarkempia tai tiukempia sääntöjä tässä direktiivissä tarkoitettujen alojen osalta.

2. Jäsenvaltioiden on aiheellisin keinoin ja lainsäädäntönsä mukaisesti varmistettava, että niiden lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat noudattavat tämän direktiivin säännöksiä."

5 Direktiivin 25 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on saatettava voimaan direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 3.10.1991 ja niiden on ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä.

Euroopan yleissopimus rajat ylittävistä televisiolähetyksistä

6 Rajat ylittävistä televisiolähetyksistä 5.5.1989 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (jäljempänä yleissopimus) 2, 3, 5 ja 27 artiklat kuuluvat seuraavasti:

"2 artikla: Käytetyt käsitteet

Tässä yleissopimuksessa:

a. 'lähettäminen' tarkoittaa maanpäällisen lähettimen, kaapelin tai satelliitin välityksellä suojatussa tai suojaamattomassa muodossa tapahtuvaa televisio-ohjelmapalvelujen alkuperäistä lähettämistä yleisön vastaanotettavaksi. Käsite ei kata kohdennettuja viestintäpalveluja;

b. — —

c. 'televisiolähetystoiminnan harjoittaja (broadcaster)' tarkoittaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka kokoaa yleisön vastaanotettavaksi tarkoitetut televisio-ohjelmapalvelut ja lähettää ne itse tai lähetyttää ne kokonaisina ja muuttamattomina kolmannelle sopimuspuolelle;

d. 'ohjelmapalvelu' tarkoittaa edellisessä kappaleessa tarkoitetun lähettäjän tarjoaman yksittäisen palvelun kaikkien osien muodostamaa kokonaisuutta;

— —"

"3 artikla: Soveltamisala

Tämä yleissopimus koskee kaikkia ohjelmapalveluja, jotka lähetetään tai edelleenlähetetään sopimuspuolen lainsäädäntövaltaan kuuluvien yksiköiden toimesta tai sopimuspuolen lainsäädäntövaltaan kuuluvilla teknisillä keinoilla joko kaapelin, maanpäällisen lähettimen tai satelliitin kautta ja jotka voidaan suoraan tai epäsuorasti vastaanottaa yhdessä tai useammassa muussa sopimuspuolena olevassa maassa."

"5 artikla: Lähettävän sopimuspuolen velvollisuudet

1. Kunkin lähettävän sopimuspuolen on asianmukaisin keinoin ja toimivaltaisten elintensä kautta varmistettava, että kaikki sen lainsäädäntövaltaan kuuluvan yksikön toimesta tai sen lainsäädäntövaltaan kuuluvin teknisin keinoin, 3 artiklassa määritellyillä tavoilla lähetetyt ohjelmapalvelut täyttävät tämän yleissopimuksen ehdot.

2. Tässä yleissopimuksessa lähettävällä sopimuspuolella tarkoitetaan:

a. maanpäällisten lähetysten osalta sopimuspuolta, jonka alueella alkuperäinen lähetys tapahtuu;

b. satelliittilähetysten osalta sopimuspuolta,

i. jonka alueella satelliitin lähettävä maa-asema sijaitsee,

ii. joka antaa luvan taajuuden tai satelliittikapasiteetin käyttämiseen silloin, kun satelliitin lähettävä maa-asema sijaitsee valtiossa, joka ei ole tämän yleissopimuksen sopimuspuoli,

iii. jossa televisiotoiminnan harjoittajan toimipaikka sijaitsee, kun vastuuta ei i ja ii alakohdan mukaan ole osoitettavissa.

— —"

"27 artikla: Muut kansainväliset sopimukset tai järjestelyt

1. Keskinäisissä suhteissaan Euroopan talousyhteisön jäseninä olevien sopimuspuolten on sovellettava yhteisön määräyksiä, eikä niiden sen vuoksi tule soveltaa tämän yleissopimuksen määräyksiä paitsi siinä tapauksessa, että ei ole olemassa kyseistä erityisaihetta koskevaa yhteisön määräystä.

— —"

Kansallinen oikeus

7 Vuoden 1990 *Broadcasting Act*issa (televisiolähetyksistä vuonna 1990 annettu laki, jäljempänä laki) vahvistetaan erityisesti itsenäisten toiminnanharjoittajien televisio-ohjelmapalvelujen toimittamista Yhdistyneessä kuningaskunnassa koskevat säännöt.

8 Lain 13 luvussa kielletään muiden kuin BBC:n ja Welsh Authorityn ohjelmapalvelujen hankkiminen ainakin silloin, kun Independent Television Commission (ITC) ei ole myöntänyt siihen lupaa.

9 Lain 16 luvun 2 pykälän g ja h momentissa pannaan täytäntöön direktiivin 4 ja 5 artiklassa vahvistetut edellytykset eurooppalaisten riippumattomien tuottajien valmistamien teosten osalta.

10 Lain 43 luvussa erotellaan kaksi "satelliitin välityksellä tapahtuvan televisiopalvelun" lajia, toisin sanoen sisäiset palvelut ja muut kuin sisäiset palvelut, joita kumpaakin pidetään "televisio-ohjelmapalveluina" ja niiden lähettämiseen on näin ollen saatava lupa. Laissa mainitaan myös näihin kahteen palvelutyyppiin kuuluvien televisiolähetysten määrittämisessä käytetyt arviointiperusteet:

— lain 43 luvun 1 pykälän mukaan satelliitin välityksellä lähetettävä sisäinen palvelu (domestic satellite service, jäljempänä DSS) on televisiolähetystoimintapalvelu, jonka ohjelmat lähetetään satelliitin välityksellä Yhdistyneessä kuningaskunnassa sijaitsevasta paikasta sille kuuluvalla taajuudella ja ne on tarkoitettu tämän valtion väestön vastaanotettaviksi;

— lain 43 luvun 2 pykälän mukaan satelliitin välityksellä lähetettävä muu kuin sisäinen palvelu (non-domestic satellite service, jäljempänä NDSS) on palvelu, joka koostuu televisio-ohjelmien lähettämisestä satelliitin välityksellä

a) Yhdistyneessä kuningaskunnassa sijaitsevasta paikasta ja ne on tarkoitettu Yhdistyneen kuningaskunnan tai jonkin muun jäsenvaltion koko väestön vastaanotettaviksi muutoin kuin jaetulla taajuudella taikka

b) Yhdistyneen kuningaskunnan ulkopuolelta sijaitsevasta paikasta tai jäsenvaltiosta ja ne on tarkoitettu Yhdistyneen kuningaskunnan tai jonkin jäsenvaltion koko väestön vastaanotettaviksi niin, että ohjelmat toimittaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa toimiva henkilö, joka valvoo ohjelmiston sisällön toimittamista.

11 Lain 44 luvussa on DSS-lupien ja lain 45 luvussa NDSS-lupien myöntämistä koskevat erityissäännökset. Lain 44 luvun 3 pykälässä sovelletaan DSS:iin lain 16 luvun 2 pykälän g ja h kohtaa, jotka koskevat eurooppalaisten teosten ohjelmistoa koskevia ehtoja. Sitä vastoin lain 45 luvun 2 pykälässä tätä kohtaa ei sovelleta NDSS:ään.

12 Lain 47 luvun 2 pykälässä on "luvanvaraisten ohjelmapalvelujen" myöntämistä koskevat yksityiskohtaiset säännöt. Lain 79 luvun 2 pykälä koskee lupien myöntämistä "paikallisille palveluille", jotka muodostuvat kokonaan tai osittain ulkomaisten ohjelmien (kokonaan ja niitä muuttamatta) releoimisesta satelliitin välityksellä.

Menettely asiassa

13 Komissio toteaa 3.11.1992 päivätyssä kirjeessään, että Yhdistynyt kuningaskunta on laiminlyönyt jäsenyysvelvoitteitaan, koska se on saattanut direktiivin väärin ja epätäydellisesti osaksi kansallista oikeutta ja komissio vaatii sitä esittämään huomautuksensa.

14 Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus on esittänyt 10.2.1993 päivätyssä kirjeessään huomautuksensa komission virallisen huomautuksen eri kohdista.

15 Komissio antoi 30.9.1993 perustellun lausunnon, jossa se kehotti Yhdistynyttä kuningaskuntaa kahden kuukauden määräajassa tiedoksisaannista toteuttamaan tarpeelliset toimenpiteet direktiivin perusteella sille kuuluvien jäsenyysvelvoitteiden laiminlyömisen lopettamiseksi.

16 Yhdistynyt kuningaskunta vastasi 25.1.1994 päivätyllä kirjeellään perusteltuun lausuntoon.

Kanteen kohde

17 Komissio moittii Yhdistynyttä kuningaskuntaa toisessa kanteen osassa siitä, että lain 79 luvun 2 pykälässä säädetään direktiivin 2 artiklan 2 kohdan vastaisesti toisen jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvien televisiolähetystoiminnan harjoittajien lähettämien ohjelmien valvonnasta silloin, kun nämä ohjelmat lähetetään muun kuin sisäisen satelliittipalvelun välityksellä tai kun niitä tarjotaan yleisölle paikallisen palvelun välityksellä.

18 Yhdistynyt kuningaskunta väittää vastineessaan, että vaikka onkin totta, että lain 79 luvun 2 pykälässä tarkoitetaankin satelliittien välityksellä välitettäviä ulkomaisia lähetyksiä, sen 5 pykälästä sekä vuoden *Broadcasting* (Foreign Satellite Programmes — Specified Countries) *Order*ista (satelliittien välityksellä lähetettävät ulkomaiset ohjelmat — määrätyt maat, SI 1991, nro 2124) käy kuitenkin ilmi, että 2 pykälää ei sovelleta muista jäsenvaltioista satelliittien välityksellä lähetettäviin ohjelmiin.

19 Näiden huomautusten perusteella komissio luopui istunnossa tästä kanteen osasta.

Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan noudattamatta jättäminen

20 Kanteesta käy ilmi, että komissio esittää Yhdistynyttä kuningaskuntaa vastaan neljä väitettä, jotka koskevat sitä, että lain 43 luvussa ei ole noudatettu direktiivin 2 artiklan 1 kohtaa, koska

— lain 43 luku perustuu muihin perusteisiin kuin sijoittautumiseen määritettäessä Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan kuuluvia televisiolähetystoiminnan harjoittajia,

— se perustuu lisäksi tämän lainkäyttövallan osalta asiaankuulumattomaan perusteeseen, toisin sanoen lähetyksen vastaanottamiseen,

— kyseisessä luvussa ei saateta Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan kuuluvia kolmansien maiden lähetyksiä tämän lainsäädännön alaisuuteen ja

— siinä sovelletaan erilaista järjestelmää NDSS:ään ja DSS:ään.

21 Ranskan hallitus yhtyy näiden väitteiden perustana olevaan komission tarkasteluun ja tukee sitä.

Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan kuuluvien televisiolähetystoiminnan harjoittajien määrittelyä koskevat perusteet

Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan tulkinta

22 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että televisiolähetysten osalta kyseisen valtion lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähe-

tystoiminnan harjoittajat tai ne, joihin se voi käyttää lainkäyttövaltaansa tämän säännöksen toisen luetelmakohdan perusteella, noudattavat tässä jäsenvaltiossa yleisölle tarkoitettuihin lähetyksiin sovellettavaa lakia. Direktiivin 3 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on samoin varmistettava, että niiden lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat noudattavat direktiivin säännöksiä.

23 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että komissio ja Yhdistynyt kuningaskunta tulkitsevat eri tavoin direktiivin 2 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa olevaa käsitettä "lainkäyttövalta", joka sisältyy ilmaisuun "[jäsenvaltion] lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat".

24 Komissio väittää, että tämän säännöksen mukaisia jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvia televisiolähetystoiminnan harjoittajia ovat ne, jotka ovat sijoittautuneet kyseiseen jäsenvaltioon. Se arvioi siis, että lain 43 luvussa täytäntöön pantu järjestelmä ei ole direktiivin 2 artiklan 1 kohdan ja 3 artiklan 2 kohdan mukainen, koska se perustuu muihin perusteisiin.

25 Yhdistyneen kuningaskunnan mukaan direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu toimivaltainen jäsenvaltio on se, jonka alueella sijaitsee paikka, josta televisiolähetys lähetetään.

26 On todettava, että direktiivissä ei ole nimenomaisesti määritelty ilmaisua "sen lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat".

27 On siis ensin tarkasteltava, voidaanko 2 artiklan 1 kohtaa tulkita jompaakumpaa väitettä tukevalla tavalla.

28 Yhdistynyt kuningaskunta väittää, että sen tulkintaa, jonka mukaan direktiivin 2 artiklan 1 kohdan mukainen toimivaltainen jäsenvaltio on se, jonka alueella on paikka, josta lähetys suoritetaan, tukee tämän säännöksen toinen luetelmakohta, jossa säädetään, että lähetyksiin sovellettavan lain noudattamisen valvomiseen on toimivaltainen se jäsenvaltio, joka myöntää lähetystaajuuden tai satelliittikapasiteetin tai jossa satelliittilähetysasema sijaitsee.

29 On kuitenkin todettava, kuten komissio on perustellusti väittänyt, että jos ainoa peruste direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun toimivaltaisen jäsenvaltion määrittelemiseksi olisi paikka, josta lähetys suoritetaan, tämän säännöksen toinen luetelmakohta olisi merkityksetön.

30 Yhdistynyt kuningaskunta huomauttaa vielä, että direktiivin 2 artiklan 1 kohta ei perustu kahden luetelmakohdan väliseen hierarkiaan, vaan kyse on ennemminkin kahtiajaosta.

31 Tältä osin riittää, kun todetaan, että tämän säännöksen sanamuodosta ilmenee epäilyksettä, että televisiolähetystoiminnan harjoittaja ei voi olla samanaikaisesti sekä ensimmäisen luetelmakohdan mukaisessa tilanteessa, jossa se kuuluu jäsenvaltion lainkäyttövaltaan että toisen luetelmakohdan mukaisessa tilanteessa, joka koskee vain toiminnanharjoittajia, jotka eivät kuulu minkään jäsenvaltion lainkäyttövaltaan.

32 Yhdistynyt kuningaskunta väittää lopuksi, että direktiivin 2 artiklan 1 kohdan toisessa luetelmakohdassa tarkoitetaan satelliittien välityksellä tapahtuvia lähetyksiä, joten tämän säännöksen ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitetaan lähetysten lähettämistä maanpäällisen lähettimen kautta.

33 Tältä osin on huomattava, että tämä väite nojautuu siihen olettamaan, että käsitteellä "lainkäyttövalta" olisi eri merkitys kummassakin luetelmakohdassa. Kuten

julkisasiamies on huomauttanut ratkaisuehdotuksensa 41 kohdassa, tätä väitettä ei voida hyväksyä. Ottaen huomioon, että toisessa luetelmakohdassa viitataan vain tilanteeseen, jossa ensimmäisessä luetelmakohdassa säädetty toisen jäsenvaltion lainkäyttövalta puuttuu, tämä edellyttää, että jäsenvaltioilla voi olla ensimmäisen luetelmakohdan nojalla lainkäyttövaltaa toisessa luetelmakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa.

34 Koska 2 artiklan 1 kohdan tarkastelu osoittaa Yhdistyneen kuningaskunnan tukeman tulkinnan paikkansa pitämättömäksi, on tutkittava, voidaanko komission esittämä väite hyväksyä.

35 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan tavoitteena on varmistaa, että jäsenvaltio valvoo, että kaikki sellaisten televisiotoiminnan harjoittajien lähettämät televisiolähetykset, jotka kuuluvat jäsenvaltion direktiivissä säädettyyn lainkäyttövaltaan, ovat tässä jäsenvaltiossa yleisölle tarkoitettuihin lähetyksiin sovellettavien säännösten mukaisia, joihin 3 artiklan 2 kohdan mukaan kuuluvat myös direktiivin säännökset.

36 Jäsenvaltion valta määrätä noudattamaan sen lainsäädäntöä riippuu sen toimivallasta sen alueella harjoitettuihin toimintoihin ja toissijaisesti henkilöihin tai tarpeen vaatiessa hyödykkeisiin, kuten tähän valtioon liittyviin avaruuslaitteisiin, vaikka ne sijaitsisivatkin jäsenvaltion alueen ulkopuolella.

37 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan toisessa luetelmakohdassa viitataan tilanteeseen, jossa jäsenvaltio voi vedota toisaalta satelliittien käyttöä koskevaan lainkäyttövaltaansa ja toisaalta tässä valtiossa sijaitsevaa satelliittilähetysasemaa koskevaan alueelliseen toimivaltaansa jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuulumattoman satelliitin osalta.

38 Tässä toisessa luetelmakohdassa tarkoitetaan kuitenkin lainkäyttövallan käyttämistä vain sillä edellytyksellä, että millään muulla jäsenvaltiolla ei ole lainkäyttövaltaa tämän säännöksen ensimmäisen luetelmakohdan perusteella.

39 Jäsenvaltio B:llä voi kuitenkin olla lainkäyttövaltaa toisessa luetelmakohdassa tarkoitetussa tilanteessa vain siinä tapauksessa, että se voi ensimmäisen luetelmakohdan nojalla vedota omaan lainkäyttövaltaansa, joka kohdistuu sellaisiin televisiolähetystoiminnan harjoittajiin, jotka haluavat käyttää joko jäsenvaltion A lähetystaajuutta tai satelliittikapasiteettia tai sen alueella sijaitsevaa satelliittilähetysasemaa jäsenvaltion A lainkäyttövaltaan kuulumattoman satelliitin osalta.

40 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan tarkastelusta ilmenee siis, että ensimmäisessä luetelmakohdassa käytetyn jäsenvaltion lainkäyttövallan käsitteen on ymmärrettävä sisältävän televisiotoiminnan harjoittajiin kohdistuvan asemaan perustuvan lainkäyttövallan.

41 Tätä tulkintaa tukee direktiivin 2 artiklan 1 kohdan ensimmäinen luetelmakohta siltä osin kuin siinä tarkoitetaan televisiotoiminnan harjoittajien kuuluvan jäsenvaltion lainkäyttövaltaan ilman, että tässä yhteydessä viitattaisiin paikkaan, josta ne lähettävät lähetyksensä.

42 Televisiotoiminnan harjoittajiin kohdistuva jäsenvaltion asemaan perustuva lainkäyttövalta voi kuitenkin perustua vain siihen, että kyseinen toiminnanharjoittaja kuuluu tämän jäsenvaltion oikeusjärjestyksen alaisuuteen, minkä kattaa pääasiallisesti sijoittautumisen käsite sellaisena kuin se on EY:n perustamissopimuksen 59 artiklan ensimmäisessä kohdassa, jonka sanamuodon mukaan edellytetään, että palvelujen vastaanottaja ja niiden tarjoaja ovat "sijoittautuneet" kahteen eri jäsenvaltioon.

Euroopan neuvoston yleissopimus

43 Yhdistynyt kuningaskunta väittää lisäksi, että sen tulkinta, joka koskee direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa ja 3 artiklan 2 kohdassa olevaa ilmaisua "valtion lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat", perustuu olennaisin osin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleeseen, jonka mukaan lähettävä sopimuspuoli, jonka on valvottava sen lainsäädäntövaltaan 3 artiklan mukaisesti kuuluvien yksiköiden toimesta tai sen lainsäädäntövaltaan kuuluvilla teknisillä keinoilla sen asettamia velvoitteita on se valtio, jossa satelliitin lähettävä maa-asema sijaitsee tai joka myöntää luvan tajuuden tai satelliittikapasiteetin käyttämiseen silloin, kun satelliitin lähettävä maa-asema sijaitsee valtiossa, joka ei ole yleissopimuksen sopimuspuoli.

44 Yhdistyneen kuningaskunnan mukaan syntyy järjetön tilanne, jos yhteisö olisi direktiivin avulla halunnut säädellä ohjelmien lähettämistä sen sisällä jyrkästi eri tavalla kuin mitä jäsenvaltiot ovat yleissopimuksen yhteydessä päättäneet, vaikka yhteisö itse ei olekaan yleissopimuksen sopimusosapuoli.

45 On kuitenkin todettava, että tätä väitettä ei voida hyväksyä toisaalta direktiivin ja toisaalta yleissopimuksen tekstin, rakenteen ja tavoitteiden vertailevan tarkastelun valossa.

46 Yleissopimuksen 5 artiklan mukaan lähettävä sopimuspuoli on toimivaltainen valvomaan ohjelmapalveluja koskevien määräysten noudattamista. Yleissopimuksen 2 artiklan mukaan ilmaisu "lähettäminen" tarkoittaa maanpäällisen lähettimen, kaapelin tai satelliitin välityksellä suojatussa tai suojaamattomassa muodossa tapahtuvaa televisio-ohjelmapalvelujen alkuperäistä lähettämistä yleisön vastaanotettaviksi. Maanpäällisen lähettimen välityksellä tapahtuvien lähetysten osalta 5 artiklan 2 kappaleen a alakohdassa määrätään, että lähettävä sopimuspuoli on se, jonka alueella alkuperäinen lähetys tapahtuu. Satelliittilähetysten osalta 5 artiklan 2 kappaleen b alakohdassa määrätään, että lähettävä sopimuspuoli on se, jossa satelliitin

lähettävä maa-asema sijaitsee (i alakohta) tai se, joka antaa luvan taajuuden tai satelliittikapasiteetin käyttämiseen silloin, kun satelliitin lähettävä maa-asema sijaitsee valtiossa, joka ei ole tämän yleissopimuksen sopimuspuoli (ii alakohta).

47 Tästä seuraa, että yleissopimuksessa nojaudutaan pääasiallisesti lähetykseen liittyviin perusteisiin ohjelmapalveluja koskevien määräysten noudattamisen valvomisen osalta lainkäyttövaltaisen valtion määrittämiseksi. Tässä määrityksessä viitataan televisiotoiminnan harjoittajan kotipaikkaan (iii alakohta) vain satelliittilähetysten osalta, kun vastuuta ei 5 artiklan 2 kappaleen b kohdan i ja ii alakohdan mukaan ole osoitettavissa. Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 51 kohdassa, iii alakohta on toissijainen yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen b kohdan i ja ii alakohdassa määrättyihin tapauksiin nähden.

48 Sitä vastoin direktiivin 2 artiklan 1 kohdan ensimmäisen luetelmakohdan mukaan televisiopalveluja koskevien säännösten noudattamisen valvomiseen toimivaltainen valtio on se, jonka lainkäyttövaltaan televisiolähetystoiminnan harjoittaja kuuluu. Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan toisen luetelmakohdan mukaan direktiivissä käytetään lähetykseen liittyviä perusteita vain siinä tapauksessa, että televisiolähetystoiminnan harjoittaja ei kuulu minkään jäsenvaltion lainkäyttövaltaan.

49 Tästä seuraa, että toisaalta direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa ja toisaalta yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleessa käytetään eri perusteita sen valtion määrittämiseksi, jonka on valvottava televisiolähetyksiä koskevien säännösten noudattamista. Kuten komissio on perustellusti todennut, tämä sisällöllinen ero vastaa toisaalta direktiivin tavoitteiden ja toisaalta yleissopimuksen tavoitteiden välistä eroa. Kun direktiivin tarkoituksena on sen toisen perustelukappaleen mukaan yhteismarkkinoiden toteuttaminen televisiopalvelujen alalla, yleissopimuksen tarkoituksena taas on sen 1 artiklan mukaan helpottaa sopimuspuolten keskinäisten, rajat ylittävien televisio-ohjelmapalvelujen lähettämistä ja edelleenlähettämistä.

50 Lisäksi on selvää, että neuvosto oli täysin tietoinen yleissopimuksen hyväksymisestä silloin, kun se itse antoi direktiivin, kuten viimeksi mainitun neljännestä

perustelukappaleestakin ilmenee. Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 54 kohdassa todennut, vuodelta 1986 peräisin olevaa direktiiviehdotusta ei kuitenkaan muutettu niin, että se olisi mukautettu yleissopimuksen määräyksiin. Tästä seuraa, että yhteisön lainsäätäjä on direktiivin antaessaan halunnut säädellä televisiopalveluja toisella tavalla kuin yleissopimuksessa.

51 Tämän vuoksi yleissopimuksen perusteella ei voida kiistää, että direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa oleva viittaus jäsenvaltioon, jonka lainkäyttövaltaan televisiolähetystoiminnan harjoittaja kuuluu, on ymmärrettävä niin, että kyseessä on valtio, johon tämä harjoittaja on sijoittautunut.

52 Yhdistynyt kuningaskunta on lopuksi korostanut yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen kanssa ristiriidassa olevan direktiivin 2 artiklan 1 kohdan tulkinnan seurauksia. Sellainen tulkinta aiheuttaisi kiistatta jokaiselle jäsenvaltiolle mahdottoman tilanteen, koska se johtaisi siihen, että jäsenvaltio rikkoisi oikeudellisia velvoitteitaan joko kansainvälisellä tai yhteisön tasolla.

53 Tältä osin riittää, kun todetaan, että yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleessa määrätään nimenomaisesti, että sopimuspuolten on sovellettava yhteisön oikeutta ja niiden on sovellettava siis yleissopimuksen määräyksiä vain siltä osin kuin kyseistä erityisaihetta koskevaa yhteisön määräystä ei ole.

Sijoittautumisperusteen tehokkuus

54 Seuraavaksi on tutkittava Yhdistyneen kuningaskunnan esittämiä erilaisia väitteitä, jotka koskevat direktiivin 2 artiklan 1 kohdan tulkinnan tehokkuutta; tämän säännöksen mukaan televisiolähetystoiminnan harjoittaja kuuluu sen valtion lainkäyttövaltaan, johon tämä harjoittaja on sijoittautunut.

55 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdan tällainen tulkinta voi tietysti aiheuttaa vaikeuksia, kuten komissio nimenomaisesti myönsi istunnossa.

56 Kun jäsenvaltio kohtaa vaikeuksia direktiivin täytäntöönpanossa, sen on kuitenkin käännyttävä komission puoleen, jotta komissio voisi läheisessä yhteistyössä kyseisten jäsenvaltioiden kanssa löytää asianmukaisen ratkaisun. Joka tapauksessa vain se seikka, että voi syntyä käytännön ongelmia sovellettaessa perustetta, joka on taustana toimivaltaisen jäsenvaltion määrittämisessä direktiivin 2 artiklan 1 kohdan nojalla, ei oikeuta jäsenvaltiota korvaamaan sitä valitsemallaan toisella perusteella.

57 Viitaten yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 39/75, Coenen ym., 26.11.1975 antamaan tuomioon (Kok. 1975, s. 1547) sekä yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-221/89, Factortame ym., 25.7.1991 antamaan tuomioon (Kok. 1991, s. I-3905) Yhdistynyt kuningaskunta arvioi lisäksi, että televisiolähetystoiminnan harjoittaja voi olla sijoittautunut useampaan kuin yhteen jäsenvaltioon ja että sellaisen toiminnanharjoittajan täytyy saada hyväkseen direktiivin säännöksistä koituva hyöty sekä sen pääasiallisesta sijoittautumisvaltiosta lähetettyjen lähetysten osalta että sen toissijaisesta sijoittautumisvaltiosta lähetettyjen lähetysten osalta. Näin ollen on mahdollista, että useammalla jäsenvaltiolla on lainkäyttövalta saman televisiolähetystoiminnan harjoittajan osalta.

58 Tältä osin on huomattava, että Yhdistyneen kuningaskunnan kannattama peruste voi aiheuttaa lainkäyttövallan rajaamisongelmia, jotka sen mukaan voidaan ratkaista vain jäsenvaltioiden tekemillä kansainvälisillä sopimuksilla. Vaikka sijoittautumisperuste voisi myös aiheuttaa ongelmia, komissio on Yhdistyneen kuningaskunnan esittämättä vastaväitettä todennut, että jäsenvaltiot voivat löytää ratkaisun tulkitsemalla tätä perustetta niin, että se on paikka, jossa televisiolähetystoiminnan harjoittajalla on toimintojensa keskus, erityisesti paikka, jossa tehdään ohjelmapolitiikkaa ja lähetettävien ohjelmien lopullista kokoonpanoa koskevat päätökset ilman, että olisi tarpeen antaa ylimääräisiä säännöksiä kaksinkertaisen valvonnan välttämiseksi.

59 Yhdistynyt kuningaskunta väittää lisäksi, että sijoittautumisperusteeseen liittyy väärinkäytön vaara siltä osin kuin televisiolähetystoiminnan harjoittaja voi siirtää kotipaikkansa toiseen jäsenvaltioon välttääkseen jonkin jäsenvaltion lainsäädännön soveltamisen.

60 Tältä osin on todettava, että komission tukema sijoittautumisperusteen tulkinta (ks. tämän tuomion 58 kohta) vähentäisi huomattavasti Yhdistyneen kuningaskunnan mainitseman väärinkäytön vaaraa ja että sen puolustama tulkinta sisältää joka tapauksessa samanlaisen, jollei jopa suuremman väärinkäytön vaaran.

61 Edellä olevasta seuraa, että lain 43 luku, joka perustuu muihin perusteisiin kuin sijoittautumisperusteeseen Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan kuuluvien toiminnanharjoittajien määrittämiseksi, on ristiriidassa direktiivin 2 artiklan 1 kohdan ja 3 artiklan 2 kohdan kanssa.

62 Väite on näin ollen perusteltu.

Ohjelmien vastaanottamista koskeva peruste

63 Komission mukaan lain 43 luku on ristiriidassa direktiivin 2 artiklan 1 kohdan kanssa siltä osin kuin siinä viitataan ohjelmien vastaanottamisen perusteeseen. Tämä peruste ei kuitenkaan ole mitenkään asiaankuuluva televisiolähetystoiminnan harjoittajan osalta toimivaltaisen jäsenvaltion määrittämisessä direktiivin perusteella.

64 Tältä osin riittää, kun todetaan, että yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut tämän tuomion 61 kohdassa, että lain 43 luvussa säädetyt perusteet ovat ristiriidassa direktiivin 2 artiklan 1 kohdan ja 3 artiklan 2 kohdan säännösten kanssa.

65 Väite on näin ollen perusteltu.

Laiminlyönti saattaa Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädännön alaisuuteen ne kolmansista maista peräisin olevat lähetykset, jotka kuuluvat tämän valtion lainkäyttövaltaan

66 Komissio väittää tältä osin, että lain tarkoituksena ei ole, että kolmansista maista peräisin olevat lähetykset, jotka lähetetään Yhdistyneen kuningaskunnan lähetystaajuutta käyttäen toisen jäsenvaltion väestön vastaanotettaviksi, ovat Yhdistyneen kuningaskunnan yleisölle tarkoitettuihin lähetyksiin sovellettavan lainsäädännön mukaisia.

67 Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus huomauttaa, että kyseessä olisi direktiivin 2 artiklan 1 kohdan toisen luetelmakohdan rikkominen vain siinä täysin epätodennäköisessä tapauksessa, että se myöntäisi kolmannen maan televisiolähetystoiminnan harjoittajalle lähetystaajuuden valvomatta sen toimittamia palveluja.

68 Tältä osin riittää, kun todetaan, että vaikka kyseessä onkin pelkkä olettamus, Yhdistynyt kuningaskunta ei kiistä sitä, että laki ei tässä tapauksessa ole direktiivin mukainen.

69 Väite on näin ollen perusteltu.

Erilaisen järjestelmän soveltaminen NDSS:ään ja DSS:ään

70 Komissio väittää, että lain 43 luvussa tarkoitettu DSS:n ja NDSS:n välinen erottelu ei ole direktiivin 2 artiklan 1 kohdan mukainen, koska tässä luvussa DSS:ään sovelletaan ankarampaa järjestelmää kuin NDSS:ään; tämän lisäksi se perustuu muihin perusteisiin kuin televisiotoiminnan harjoittajan sijoittautumispaikkaan.

71 Komissio on tältä osin täsmentänyt, että lain 44 luvun 3 pykälän perusteella DSS:ään sovelletaan lain 16 luvun 2 pykälän g ja h momenttia, kun taas viimeksi mainittua säännöstä ei sovelleta NDSS:ään. On selvää, että lain 16 luvun 2 pykälällä on tarkoitettu panna täytäntöön direktiivin 4 ja 5 artikla.

72 Sekä komissio että Yhdistynyt kuningaskunta ovat kuitenkin ilmoittaneet, että perustamissopimuksen 169 artiklan mukaisen toisen menettelyn kohteena on kysymys siitä, täyttääkö viimeksimainittu säännös tosiasiallisesti NDSS:n osalta Yhdistyneelle kuningaskunnalle direktiivin 4 ja 5 artiklan nojalla kuuluvat jäsenyysvelvoitteet.

73 Koska Yhdistynyt kuningaskunta ei kiistä, että NDSS:ään sovelletaan lievempää järjestelmää kuin DSS:ään, siitä seuraa, että tämän kanteen yhteydessä halutaan vain tietää, onko tällainen toiminta direktiivin 2 artiklan 1 kohdan vastaista.

74 Vaikka onkin totta, että jäsenvaltio voi direktiivin 3 artiklan 1 kohdan nojalla säätää ankarampia säännöksiä direktiivillä säännellyistä aloista, on kuitenkin niin, että 2 artiklan 1 kohdan mukaan kyseisen valtion lainkäyttövaltaan kuuluvien televisiolähetystoiminnan harjoittajien tai niiden toiminnanharjoittajien, jotka kuuluvat tämän säännöksen toisen luetelmakohdan perusteella sen lainkäyttövallan alaisuuteen, lähettämien kaikkien televisiolähetysten on oltava niiden säännösten mukaisia, joita sovelletaan kyseisessä jäsenvaltiossa yleisölle tarkoitettuihin televisiolähetyksiin.

75 Väite on näin ollen perusteltu.

Direktiivin 2 artiklan 2 kohdan noudattamatta jättäminen

76 Komissio väittää lopuksi, että DSS- ja NDSS-lupien myöntämistä koskeva lain 44 ja 45 luku eivät ole direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaisia siltä osin kuin lain

43 luvussa olevaan DSS:n ja NDSS:n määritelmään sisällytetään muiden jäsenvaltioiden lainkäyttövaltaan kuuluvat televisiolähetystoiminnan harjoittajat ja mahdollistetaan näin ollen kaksinkertainen valvonta.

77 Yhdistynyt kuningaskunta ei kiistä, että lain 43 luku ulottuu kaikkiin televisiolähetystoiminnan harjoittajiin, jotka lähettävät lähetyksiään sen alueelta käsin.

78 On kuitenkin todettava, että kun lain 43 luvussa käytetään muuta kuin direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa säädettyä sijoittautumisperustetta, lain 43 luku koskee myös tämän artiklan 2 kohdan vastaisesti muiden jäsenvaltioiden lainkäyttövaltaan kuuluvia televisiolähetystoiminnan harjoittajia sen vuoksi, että ne ovat sijoittautuneet näihin valtioihin.

79 Väite on siis perusteltu.

80 Kaikesta edellä olevasta seuraa, että Yhdistynyt kuningaskunta on jättänyt noudattamatta sille direktiivin 2 artiklan 1 ja 2 kohdan sekä 3 artiklan 2 kohdan perusteella kuuluvia jäsenyysvelvoitteitaan, koska se on hyväksynyt satelliittien välityksellä lähetettävien televisiolähetysten osalta vuoden 1990 *Broadcasting Act*in 43 luvussa mainitut perusteet niiden satelliittien välityksellä toimivien televisiolähetystoiminnan harjoittajien määrittämiseksi, jotka kuuluvat Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan ja koska se on tätä lainkäyttövaltaa käyttäessään soveltanut erilaista järjestelmää sisäisiin satelliittipalveluihin ja muihin kuin sisäisiin satelliittipalveluihin ja koska se on valvonut toisen jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvan televisiotoiminnan harjoittajan lähettämiä lähetyksiä silloin, kun kyseiset lähetykset on lähetetty muun kuin sisäisen satelliittipalvelun välityksellä tai kun niitä on tarjottu yleisölle luvanvaraisina ohjelmapalveluina.

Oikeudenkäyntikulut

81 Työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska vastaaja on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Saman artiklan 4 kohdan ensimmäisen kohdan mukaan väliintulijana asiassa oleva Ranskan tasavalta vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) Yhdistynyt kuningaskunta on jättänyt noudattamatta televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 3 päivänä lokakuuta 1989 annetun neuvoston direktiivin 89/552/ETY 2 artiklan 1 ja 2 kohdan sekä 3 artiklan 2 kohdan nojalla sille kuuluvia jäsenyysvelvoitteitaan, koska se on hyväksynyt satelliittien välityksellä lähetettävien televisiolähetysten osalta vuoden 1990 Broadcasting Actin 43 luvussa mainitut perusteet niiden satelliittien välityksellä toimivien televisiolähetystoiminnan harjoittajien määrittämiseksi, jotka kuuluvat Yhdistyneen kuningaskunnan lainkäyttövaltaan ja koska se on tätä lainkäyttövaltaa käyttäessään soveltanut erilaista järjestelmää sisäisiin satelliittipalveluihin ja muihin kuin sisäisiin satelliittipalveluihin ja koska se on valvonut toisen jäsenvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvan televisiolähetystoiminnan harjoittajan lähettämiä lähetyksiä silloin, kun kyseiset lähetykset on lähetetty muun kuin sisäisen satelliittipalvelun välityksellä tai kun niitä on tarjottu yleisölle luvanvaraisina ohjelmapalveluina.

2) Yhdistynyt kuningaskunta velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

3) Ranskan tasavalta vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Rodríguez Iglesias Kakouris Edward Puissochet

Hirsch Mancini Moitinho de Almeida Kapteyn

Gulmann Murray Jann Ragnemalm Sevón

Julistettiin Luxemburgissa 10 päivänä syyskuuta 1996.

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias

kirjaaja presidentti